

SUSANNE DAHLGREN

Peitetty pinta tuomiolla

Eurooppa burkaa kieltämässä

Ranskan presidentti Nicolas Sarkozy esitti viime vuonna Ranskan parlamentissa musliminaisten kokonaan peittävän asun kieltämistä lailla. Hän totesi, että asu ei ole ”tervetullut Ranskaan”. Ehdotus seuraa vuoden 2004 lakia, jolla kiellettiin ”huomiota herättävien” uskonnollisten tunnusten käyttö valtion kouluissa. Vaikka ehdotetun lain vaikutuksista on esitetty epämääräisiä kommentteja, kiello on saanut laajaa kannatusta ranskalaisten parissa. Tästä kiinnostuneena *Financial Times* teetätti maaliskuussa 2010 gallupin viidessä eurooppalaisessa maassa sekä Yhdysvalloissa ja Kiinassa. Siinä kysyttiin, kannattavatko vastaajat burka-kieltoa¹.

Muslimimaahanmuuttajiin epäilevästi suhtautuvien eurooppalaisten parissa vastaukset tuskin yllättivät: ranskalaisten antipatiaa burkaa kohtaan myötäilivät espanjalaiset, italialaiset ja brittiläiset vastaajat noin 60 prosentin osuudella. Täyskiellon kannalla oli myös puolet saksalaisista vastaajista. Sen sijaan yhdysvaltalaiset ja kiinalaiset suhtautuivat lakiin varauksella, sillä molemmissa yli 50 prosenttia vastusti sitä. Mielenkiintoisen kyselystä tekivät kuitenkin lisäkysymykset, joilla haluttiin selvittää, mihin asiatehteyteen muslimiasujen kieltäminen lailla liitetään.

Mikäli burka-kielto liitettiin laajempaan kokonaisuuteen, jossa kielletään uskonnollisten asujen ja symbolien käyttö julkisilla paikoilla, lakia kannatti enää kymmenisen prosenttia vastaajista Britanniassa ja Saksassa. Jopa Ranskassa, Italiassa ja Espanjassa tällainen linkittäminen sai vain viidenneksen kannatuksen. Kun vastaajilta sen sijaan kysyttiin, kannattavatko he vartalon paljastavien skannerien käyttöä lentokentillä, oli suosio yllättävä: miltei kaikissa Euroopan maissa yli 60 prosenttia vastaajista suhtautui niihin myönteisesti. Tämä siitä huolimatta, että lehdissä oli ollut havaintokuvia siitä, miltä skannattu vartalo näyttää näyttöruudulla, ja toimintaa oli arvosteltu intimitietin loukkauksena. Vastaajat nähtävästi kokivat burkan turvallisuusongelmaksi, ja siksi sen kieltämiseen lailla oltiin valmiita.

Burkan takana vaaniva paha

Burka-kiellon yhdistäminen turvallisuusnäkökohtiin vaatii kuitenkin hiukan suhteellisuudentajua. Vuonna 2006 EU:n alueella tehtiin 498 terrori-iskua, joista Europolin raportin mukaan valtaosa oli separatistien Ranskassa ja Espanjassa järjestämiä. Vasemmistolaisten ryhmien iskut olivat listalla seuraavaksi, ja vain yksi – epäonnistunut matkalaukkupommi-isku Saksassa – oli islamistien suunnittelema.² Islamistien iskut saavat kuitenkin epäonnistuessaankin huomattavasti laajemman

mediahuomion kuin muiden, ja tekijöiden kuvat ja henkilöhistoriat tulevat kaikille tutuiksi. Tekijöiden muslimitausta liittyy iskut aina auttamattomasti islamiin, vaikka teon taustalla olisi esimerkiksi Irakin sodan luoma viha. Terroristien uskonnollisen vakaumuksen käyttäminen iskujen selityksenä on CIA:n entisen Afganistanin kenttäjohtajan ja nykyisen Simon Fraser -yliopiston historian professorin Graham Fullerin mukaan kyseenalaista. Jos maailmasta poistettaisiin islam, jäisivät terrori-iskuja ruokkivat tekijät kuten länsimaiden öljyriippuvuus, Palestiinan kysymys (Fullerin mukaan myös pelkästään kristityistä koostuva Palestiina olisi joutunut Israelin kanssa konfliktiin) sekä separatistiset ja etniset konfliktit eri puolilla maailmaa.³

Joulukuussa 2009 lentokoneen räjäyttämistä Detroitissa yrittänyt nigerialaismies oli piilottanut räjähteet alushousuihinsa, mikä varmasti vahvisti kyselyyn vastanneiden näkemystä vartaloskannereiden tarpeellisuudesta. Ei tarvita kokopeittävää musliminaisen asua, jotta pommin voi sijoittaa vartalonsa.

Valtiollisen kieltämisen historia

Burka-kieltoa onkin kannatettu julkisissa keskusteluissa ja asiaa harkinneiden maiden parlamenteissa muilla kuin suoranaisilla turvallisuusnäkökulmilla. Keskusteluissa ovat nousseet esiin naisen alistamisen, kansallisen identiteetin, maahanmuuttajien puutteellisen assimilaation ja islamismien torjumisen teemat. Usein puheen- vuoroissa pyritään kuvaamaan burkan syvin merkitys ja liittämään se johonkin edellä mainituista huolenaiheista. Merkityksen avulla lähestytään kysymystä siitä, mitä kiellolla saavutetaan. Burkasta tulee näin sekä symboli että ratkaisun avain. Silti lienee turha väittää, että kukaan uskoo burka-kiellon olevan ratkaisu edellä mainittuihin ongelmiin. Mielenkiintoisimmalla tavalla kiellon puoltamisen kiteytti saksalainen kollegani, jonka mukaan burkien kieltäminen on helpoin toteuttaa, koska se on pienin paha. Asuja käytetään niin vähän, ettei kovin

monen yksilön oikeuksia poljeta. Kollegan ajatuksesta jää kuitenkin pohtimaan sitä, miksi ylipäänsä jokin muslimieja koskeva kieltäminen on hänen mielestään paikallaan. Muslimimaahanmuuttajien hallitsematon lisääntyminen on monien asiaa kommentoineiden mielessä, mutta rajoitusten kiteyttäminen valtiolliseksi pukukoodiksi on uusi asia Euroopassa.

Naisten tai miesten asujen valtiolliset rajoitukset ovat historiallisesti tunnettuja läntisen Euroopan ulkopuolelta ja Euroopan siirtomaa-ajalta. Naisten pään peittämisen kieltämisestä ovat tehneet valtiollisen projektin sekä Iranin vanhempi shaahi Reza Shah Pahlavi että Turkin Kemal Atatürk. Atatürk määräsi 1925 myös miehet riisumaan aiemman osmanivallan tunnuksiksi koetun fetsin ja laittamaan päähän eurooppalaisen hatun. Iranin perinteiset asut kieltävä pukukoodi oli suunnattu miehille ja naisille, kun taas Algerian ranskalaisten siirtomaaisäntien kohteena olivat vain naiset. Siirtomaa-ajan ranskalaisia postikortteja tutkinut Malek Alloula väittää isäntien kokeneen kasvonsa peittäneiden naisten silmäaukon kuin kameran linssin, josta valloittaja joutui alamaisten tarkkailun kohteeksi⁴. Nykyaikana naisiin koh-

distuvia valtiollisia säädöksiä on pantu voimaan Saudi-Arabiassa, Talibanien hallitsemassa Afganistanissa ja islamilaisen vallankumouksen jälkeisessä Iranissa. Muualla kasvojen peittäminen liittyy yhteiskunnallisiin kehityskuluihin, ei valtiolliseen interventioon.

Burkan syvin merkitys

Burkan vastustajien puheenvuoroissa on siis esiintynyt naisen alistamisen, kansallisen identiteetin, maahanmuuttajien puuttuvan assimilaation ja islamismien teemat. Ranskassa nämä teemat ovat olleet laajasti esillä. Maahanmuuttajataustainen ministeri Fadela Amara totesi lehtihaastattelussa, että burka ei ole pelkkä vaattekappale vaan naista orjuuttavan uskonnon poliittisen manipulaation väline ja tasavallan peruseriaateisiin kuuluvan sukupuolten tasa-arvon vastainen. Sarkozyn mukaan burka vangitsee naisen verkon taakse ja eristää tämän sosiaalisesta kanssakäymisestä. Näin naiselta riistetään identiteetti. Amara puolestaan uskoo, että burkan kieltäminen auttaa naisia nousemaan äärivoimia vastaan omissa yhteisöissään. Hänen mukaansa jo vuoden 2004 valtion kouluja koskeva huivilaki auttoi musliminaisia kohtaamaan yhteisöjensä miessovininisin.

Oheiset esimerkit nostavat esiin naisten sorron ja ranskalaisen kansallisuusaatteen, johon alistettu musliminainen vartalon ja pään peittävässä asussaan ei sovi. Miessovinismi rajataan niissä vain maahanmuuttajamiesten harjoittamaksi. Kirjassaan *Politics of the Veil* (2007) Ranskan huivikeskustelua analysoineen historioitsija Joan Wallach Scottin mukaan debatissa kuuluvat rasistiset, nationalistiset ja jälkikoloniaalisia syyllisyyden ja pelon tunteita heijastavat äänenpainot. Scottin mukaan ranskalainen universalismi, ”ranskalaisuus”, näkee samanlaisuuden tasa-arvon perustana. Historiallisesti samanlaisuuden ihanne on kuitenkin toteutunut erilaisuuden poistamisena, assimilaationa. Maahanmuuttajataustaisten ranskalaisten on odotettu unohtavan alkuperänsä ja yhtyvän ranskalaisuuteen, joka ei salli eroja. Niputtamalla eri maista, kulttuureista ja uskonnollisista taustoista tulevien musliminaisten käyttämät asut yhdeksi *hunnun symboliikaksi* ranskalainen keskustelu tekee ilmiöistä yhtenäisen kulttuurin, joka nähdään ranskalaiselle kulttuurille vastakkaisena. Ranskalaisessa kulttuurissa nainen on seksuaalinen olento osana julkista, toisin kuin naisen vartalon ja seksuaalisuuden peittävässä ”islamilaisessa kulttuurissa”.⁵

Ranskalaisissa keskusteluissa väistetään kysymystä siitä, mitä hunnun käytön valinnut nainen haluaa asullaan viestittää, sekä argumentteja, joita huivia käyttävät naiset ovat esittäneet. Heille asu voi olla myös kommentti valtaväestön miessovinismille. Näitä näkemyksiä tuki mielenkiintoisella tavalla Femmes publiques -järjestön (”Yleiset naiset”) edustaja, joka huomautti keskustelun kuluessa siitä, että huivia käyttäviin naisiin ei tule suhtautua uhreina vaan subjekteina, joiden mielipidettä tulee kuunnella. Järjestö on törmännyt samaan on-

gelmaan ajaessaan prostituoitujen asiaa. Scottin mukaan huivista tulee ranskalaisessa keskustelussa symboli, jossa kiteytyy ranskalaisten kohtaama islamin, totaaliseksi nähdyin erilaisuuden ongelma. Islamin kulttuuriksi tyypistävät saavat vastakaikua muslimien parissa lähinnä salafisteilta, joille ihmiskunnan kehitys ja historiallinen ja ajallinen variaatio tulee kieltää ja muslimina olo pitää yhtenäistää kuviteltua ”alkuperäistä” islamia jäljitteleväksi.

Viime vuonna burka-keskustelun velloessa kuumimmillaan keksi Emerainvillen ranskalaisen pikkukaupungin maauimala kieltää burkinin käytön uima-asuna. Burkini on viimeisintä islamilaista muotia, eräänlainen bikinien ja burkan risteysmuoto, joka muistuttaa löysää märkähupua hupulla. Kieltoa selittämään rientänyt pormestari Alain Kelyor kommentoi BBC:n mukaan tapahtunutta väittäen, ettei asun kieltäminen mitenkään liity islamiin. Ranskalaisen käännynnäisnaisen Dubaista hankkimaa uima-asua ei pormestarin mukaan edes mainita Koraanissa.

Karnevaaleja, kypäriä ja huppuja

Eurooppa on siis lähtenyt yksilön oikeuksien valtiollisen rajoittamisen vaikealle tielle. Hanke on siinäkin suhteessa ristiriitainen, että puhutaan burkasta, vaikka tällaisen asun kantajia ei Euroopan maissa juuri ole. Burkahan on se telttamainen monesta kankaasta yhteen ommeltu asu, joka on tullut tutuksi Afganistanista, mutta jota esiintyy myös Pakistanissa, Iranissa ja Intiassa. Kasvohuntuja kuvaavat sanat *khunna* (usein monikerroksinen kasvohuntu) tai *niqab* (joka jättää silmät näkyviin) ovat eurooppalaisissa keskusteluissa jääneet burka-sanan varjoon. Burka-sanaan päädyttiin joitakin vuosia sitten Belgian Maaseikissa, jossa noin kahdeksan kasvohuntua käyttävän naisen asu haluttiin kieltää sorvaamalla aluksi säädöstä kasvojen peittäminen kieltämiseksi. Pian huomattiin, että kielletyksi tulisi tällöin myös joulupukin naamari.

Taustalla on vanha karnevaaleihin liittyvä paikallislainsäädäntö, jolla rajoitettiin naamioiden käyttöä. Naamioiden takana saattoivat hämärämiehet tehdä rikoksia, kiellettyä rakkautta harjoittavat kohdata tai poliittiset vastustajat edetä kaupungin kaduilla. Vuonna 1268 Venetsian valtuusto joutui puuttumaan asiaan, kun naamioituneet miehet olivat heittäneet haisevia munia ylhäisönaisten päälle. Belgiassa karnevaaliperinne elää yhä, ja naamiot kuuluvat siihen keskeisesti. Siksi kukaan belgialainen ei lähtisi kieltämään kasvojen peittämistä. Usea alue on kuitenkin kieltänyt kokopeittävän musliminaisen asun käytön, ja niinpä esimerkiksi Antwerpenissä poliisi voi jopa panna ”burkan” käyttäjän putkaan.

Hollannissa sen sijaan huomattiin, että pelkkä musliminaisiin kohdistuva kasvojen peittämisen kieltö voi kalskahtaa syrjivältä ja mahdollisesti olla Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten vastainen. Tästä syystä aluksi harkittiin kaikkien kasvoja peittävien asujen, mukaan lukien visiirillä varustetun moottoripyöräky-

pärän kieltämistä osana burka-kieltoa. Perusteluna esitettiin, että kasvojen peittäminen häiritsee yleisen järjestyksen pitoa ja turvallisuutta. Taustalla lienee ollut myös halu kieltää globalisaation vastaisissa mielenosoituksissa yleistyneet kasvonaamiot. Hallituksen puuhaamaa lakiluonnosta kritisoitiin perustuslain vastaisena ja yksilöoikeuksia loukkaavana, ja hallitus joutuikin luopumaan siitä.

Tanskassa hallitus aloitti burka-kiellon valmistelun maahanmuuttajavastaisen Kansanpuolueen painostuksesta, ja käytäntöön sidottuja kieltoja (mm. oikeussalissa esiintyville) on jo saatu aikaan. Julkisille paikoille laajennettavaa kieltoa valmistelemaan nimettiin hallituksen niin sanottu burka-komissio, joka tilasi selvityksen ilmiön laajuudesta Kööpenhaminan yliopistolta. Yliopiston kulttuurin- ja uskonnontutkimuksen laitoksen 69-sivuisen selvityksen mukaan vain kolme naista Tanskassa käyttää burkaa. Sen sijaan silmät esiin jättävän niqabin käyttäjiä oli 150–200, heistä noin puolet tanskalaisia kantaväestöön kuuluvia islamiin kääntyneitä naisia. Raportin pohjalta hallitus suunnittelee nyt valtion virastolle annettavia ohjeita erityistilanteita varten, kun kaikenkattavan burka-kiellon katsotaan olevan perustuslain vastainen. Uutta käännettä on tervehtinyt muun muassa Tanskan konservatiivipuolueen kansanedustaja Naser Khader, jonka mukaan kasvohunnun poistaminen on paikallaan vaikkapa tuomioistuimessa esiintyessä, oppilaitoksien tenttitilanteissa ja bussikuskeilla.

Yhteistä eri maiden burka-kielloille on, että niissä vedotaan kiellon koskevan vain julkista tilaa. Ranskassa kieltoa ollaan rajaamassa julkisiin virastoihin ja sairaaloihin, mutta Belgian alueellisissa kielloissa kyse on myös kaduista ja julkisesta liikenteestä. Mitään oleellista lisää yksilöoikeuksien näkökulmasta ei tällaisiin rajauksiin kuitenkaan sisälly. Burkaksi kutsuttu asukokonaisuus on nimenomaan ulkoasu: se puetaan päälle vain, kun mennään julkiseen tilaan pois yksityisestä alueesta. Kiellon rajaajat kuvittelevat antavansa musliminaisille oikeuden pukeutua yksityisessä tilassa siten kuin haluavat.

Kasvohuntuja käyttävät naiset ovat nykyajan karnevaalien naamioituneita hämäräkulkijoita, joiden arvaamattomuutta muut yhteisön jäsenet haluavat säädellä. Keitä ovat nykyajan ylhäisönaiset, joiden päälle nämä naamioituneet olennot heittävät haisevia munia, ja mikä niissä munissa oikein haiskahtaa?

Viitteet

- 1 <http://www.ft.com/cms/s/0/e0c0e732-254d-11df-9cdb-00144feab49a.html>
- 2 <http://www.spiegel.de/international/europe/ 0,1518,476599,00.html>
- 3 http://www.foreignpolicy.com/articles/2007/12/13/ a_world_without_islam
- 4 Ks. Alloula, Malek, *The Colonial Harem*. University of Minnesota Press, Minneapolis 1986.
- 5 Ks. Scott, Joan Wallach, *The Politics of the Veil*. Princeton University Press, Princeton 2007.